УДК 343.13
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.5-1.26

КОНЄВ І.Є.

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СЛІДЧОГО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

THE PROBLEM OF PROCEDURAL INDEPENDENCE AND AUTONOMY OF THE INVESTIGATOR IN MODERN UKRAINE

Стаття присвячена аналізу законодавства України щодо статусу слідчого у кримінальному провадженні. Визначається рівень взаємодії слідчого з низкою посадових осіб у процесі провадження досудового розслідування. Роль та вплив прокурора на слідчого. Акцентується увага на норми сучасного Кримінального процесуального кодексу України. Аналізуються положення чинного Кримінального процесуального кодексу щодо обсягу наданих повноважень слідчому, рівень його правової свободи під час провадження ним досудового розслідування. Висвітлюються значні прогалини та недосконалість чинних процесуально-правових норм України, що призводить до неповноти і невизначеності певних положень щодо діяльності слідчого. Зазначаються проблемні питання реалізації слідчим своїх повноважень у практичній площині. Розкриваються сучасні тенденції розвитку та сучасне становище постаті слідчого у кримінально-процесуальному праві України. Досліджено питання співпраці із прокурором, керівником слідчого підрозділу, розподіл між ними відповідних повноважень та відповідальності у співвідношенні з діяльністю слідчого. Зазначаються негативні аспекти процесуальних норм щодо правового статусу слідчого у формі втручання низки посадових осіб у його діяльність, що призводить до формування чималих важелів впливу на нього. Визначено керівне становище слідчого щодо всебічного, ефективного, повного та швидкого розкриття тих чи інших кримінальних правопорушень. Розкривається зміст положень старого Кримінально-процесуального кодексу 1960 року, наводяться рекомендації стосовно можливої кооперації сучасного Кримінального процесуального кодексу з попереднім. Убачається можливість застосування позитивного досвіду норм Кримінально-процесуального кодексу 1960 року, які наділяли слідчого значною процесуальною самостійністю та правовою свободою, у практичній площині. Приділяється увага принципу змагальності у процесі провадження слідчим розслідування, зазначено необхідність та фундаментальну значущість засад змагальності для забезпечення гарантій прав людини і формування правової держави. Наводиться низка проблемних питань щодо процесуальної самостійності та незалежності слідчого під час виконання ним своїх функцій. Висунуто перелік пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: *слідчий, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий суддя, процесуальна самостійність та незалежність, кримінальне провадження, досудове розслідування.*

This article is devoted to the analysis of the legislation of Ukraine on the status of an investigator in criminal proceedings. The level of interaction of the investigator with a number of officials in the process of pre-trial investigation is determined. The role and influence of the prosecutor on the investigator. Emphasis is placed on the norms of the modern CCP of Ukraine. The provisions of the current Criminal Procedure Code regarding the scope of powers granted to the investigator and the level of his legal freedom during the pre-trial investigation are analyzed. Significant gaps and imperfections of the current procedural and legal norms of Ukraine are highlighted, which leads to incompleteness

© КОНЄВ І.Є. – студент ІІІ курсу юридичного факультету (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара)

and uncertainty of certain provisions regarding the activities of the investigator. Problematic issues of realization by investigators of their powers in the practical place are noted. The current trends of development and the current position of the investigator in the criminal procedure law of Ukraine are revealed. The issues of cooperation with the prosecutor, the head of the investigative unit and the distribution between them of the relevant powers and responsibilities in relation to the activities of the investigator have been studied. Negative aspects of procedural norms concerning the legal status of the investigator are noted in the form of interference of a number of officials in his activity, which leads to the formation of considerable levers of influence on him. The leading position of the investigator concerning comprehensive, effective, full and fast disclosure of these or those criminal offenses is defined. The content of the provisions of the old CCP of 1960 is revealed and a number of recommendations are given regarding the possible cooperation of the modern CCP with the former one. The possibility of applying the positive experience of the norms of the CCP of 1960, which endowed the investigator with considerable procedural independence and legal freedom, in the practical plane is seen. Considerable attention is paid to the principle of adversarial proceedings in the process of investigating investigators, the need and fundamental importance of the principles of adversarial proceedings to ensure human rights and the rule of law. There are a number of problematic issues regarding the procedural independence and autonomy of the investigator in the performance of his functions. A list of proposals for improving the current legislation has been put forward.

Key words: *investigator, prosecutor, head of pre-trial investigation unit, investigating judge, procedural autonomy and independence, criminal proceedings, pre-trial investigation.*

Вступ. Питання рівня процесуальної самостійності й незалежності слідчого досі залишається невирішеним у національній правовій системі України. Процес досудового розслідування, виявлення винних у скоєному злочині, притягнення їх до відповідальності та постійна взаємодія слідчого з різноманітними посадовими особами істотно впливають не тільки на сучасне правове поле нашої країни, але й на суспільні правовідносини, які повсякчас виникають в окремих сферах суспільного життя людини. Надання певного об'єму правової свободи слідчому безпосередньо визначає ефективність та швидкість розкриття тих чи інших кримінальних справ під час здійснення ним своїх повноважень, тому виявлення проблемних питань у законодавстві щодо його процесуальної діяльності допоможуть нам зрозуміти стан закріплених прав, навести свої пропозиції стосовно вдосконалення правових норм і зміцнення процесуальної незалежності слідчого.

Правильна побудова механізму роботи правоохоронних органів та чітке реґламентування їхньої взаємодії один з одним слугують важливим елементом для розбудови правової держави. Саме ці органи запроваджують і прямо реалізують гарантії захисту й охорони суспільного порядку в повсякденному житті людей, а посада слідчого є важливою складовою частиною всього механізму правоохоронної діяльності, що сприяє реалізації законодавчих норм на практиці. Варто зауважити, що закріплення законодавцем усіх імовірних життєвих обставин у матеріально-правові норми не є достатнім для втілення правових приписів у життя. Матеріальні норми не здатні функціонувати без норм процесуального права, адже призначення процесу полягає в регулюванні організаційних правовідносин, забезпеченні процедур і форм реалізації матеріально-правових приписів. Отже, реалізація норм права на практиці можлива лише через створення відповідних механізмів у державі та за тісної взаємодії норм матеріального і процесуального права.

Процес провадження досудового слідства і дізнання відіграють величезне значення для подальшого розвитку справи, тому слідчий повинен володіти достатнім обсягом процесуальної самостійності й незалежності для можливості реалізації покладених на нього завдань. Посада слідчого є первинною складовою частиною механізму досудового слідства, оскільки саме від нього залежить уся повнота та всебічність вирішення справи: встановлення факту вчинення правопорушення, наявність достатньої кількості зібраних доказів, виявлення підозрюваних, свідків, знарядь учинення злочину, складання обвинувального акта особі тощо. Отже, від результатів діяльності слідчого залежить перспектива подальшого розгляду справи в суді та притягнення винних осіб до необхідної міри відповідальності, яка прямо залежить від тяжкості вчиненого правопорушення, усі ці важливі складові частини справи, які впливають не тільки на кваліфікацію

злочину, але й на долю людини, повинен встановити слідчий. Виконанням свої функції він реалізує найважливіші принципи справедливості, об'єктивності, неупередженості, законності.

Чимало вчених у своїх працях розглядали питання процесуальної самостійності й незалежності слідчого у кримінальному провадженні, серед них Н.С. Карпов, А.О. Ляш, В.П. Данєвський, О.В. Баулін, В.О. Коновалова, С.М. Стахівський, В.Д. Берназ, В.Т. Нор, О.Г. Яновська, С.В. Слинько.

Постановка завдання. Мета статті – на основі проаналізованих процесуальних норм визначити обсяг правової самостійності та незалежності слідчого під час здійснення ним своїх повноважень, встановити рівень впливу на роботу слідчого з боку прокурора, слідчого судді та керівника органу досудового розслідування, провести паралель між Кримінально-процесуальним кодексом 1960 р. та сучасним Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України, на основі яких визначити найбільш гармонійне й ефективне правове становище слідчого, висвітлити головні проблемні питання стосовно діяльності слідчого та його співпраці із прокурором у кримінальному процесі, сформувати рекомендації щодо усунення колізій у процесуальному законодавстві України та практичного вирішення посталих проблем.

Результати дослідження. У результаті проведеного аналізу норм чинного КПК України ми можемо стверджувати, що нині обсяг процесуальної самостійності та незалежності слідчого дуже обмежений. У ст. 40 КПК закріплені повноваження слідчого органу досудового розслідування, до функцій якого належить здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень [1]. Зміст даної норми розкриває сучасне нормативно-процесуальне становище слідчого, адже тепер кожні свої дії та рішення він повинен узгоджувати із прокурором або керівником слідчого підрозділу. Без відповідного погодження прокурора слідчий не має права одноособово повідомляти особі про підозру, складати обвинувальний акт, продовжувати строки розслідування тощо. Хоча в ч. 5 ст. 40 КПК зазначено, що слідчий, коли здійснює свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється, однак установлений процесуальний контроль над ним низки посадових осіб фактично нівелює його незалежність. Варто наголосити на тому, що не зовсім коректно розподілені повноваження між державними суб'єктами кримінального провадження, а саме: прокурор і керівник слідчого підрозділу, спрямовуючи діяльність слідчого під час досудового розслідування, наділені широкими правами щодо керівництва всім розслідуванням загалом, тоді як останньому залишаються лише обов'язки і відповідальність. Беручи до уваги введення положення щодо інституту слідчого судді, сучасний КПК таким чином встановив потрійний процесуальний контроль за діяльністю слідчого [12]. Відповідно до вищенаведеного, можна зробити логічний висновок, що законодавець закріпленими процесуальними нормами практично унеможливив самостійну діяльність слідчого, що призвело до значного звуження його правового статусу у кримінальному провадженні. На наш погляд, це є значною проблемою, нині слідчий може лише виступати ініціатором проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки проведення їх відбувається за погодженням із прокурором або за ухвалою слідчого судді. Такі сучасні реалії призводять до значного затягування досудового розслідування, адже замість того, щоб надати слідчому право самостійно вчиняти певні процесуальні дії, коли цього потребують обставини для швидкого залучення важливих матеріалів до справи, він повинен чекати дозволу прокурора або відповідної ухвали слідчого судді. Отже, за цих обставин ми вважаємо, що сучасне процесуальне законодавство України не надало жодної процесуальної незалежності слідчому та введеними нормами значно звузило обсяг його процесуальної самостійності, що призвело до всебічного втручання низки посадових осіб у діяльність слідчого. Зауважимо, що законодавець нічого не згадав про відповідальність прокурора і керівника слідчого підрозділу, які відповідно до своїх нинішніх повноважень мають право змусити виконувати слідчого їхні вказівки під загрозою адміністративного або дисциплінарного впливу, що слугує додатковим важелем впливу на його діяльність.

Узагалі, норми чинного КПК не регламентують чіткі межі процесуальної самостійності слідчого, натомість вони спричиняють багато непорозумінь щодо дієвості деяких його норм, які б забезпечувалися відповідними правовими механізмами реалізації, а саме методами впливу, які б спонукали суб'єктів кримінального провадження до вчинення тих чи інших дій, які від них вимагаються, під загрозою жорстких санкцій. Так, наприклад, ч. 5 ст. 40 КПК зазначає, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [1]. Отже, законні вимоги слідчого повинні гарантуватися правовими санкціями в разі їх

невиконання, однак закон не передбачає механізму правового впливу і юридичної відповідальності для осіб, які його не виконали (винятком із цього твердження є вимоги, пов'язані з викликом осіб як свідків, експертів, перекладачів, для яких законом встановлена санкція у вигляді штрафу за злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування, відповідно до ст. 185–4 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [2]. Отже, норма у КПК за ч. 5 ст. 40 має більш декларативний характер, оскільки жодними юридичними механізмами реалізації даного положення не забезпечується і лише зведена до мінімуму, як і сам зміст процесуальної самостійності слідчого, який сформульований у Кодексі.

Проблематика взаємодії слідчого з керівником досудового слідства є вагомим питанням у нашій статті, оскільки воно виступає одним із трьох процесуальних важелів контролю за діяльністю слідчого. Законодавець надав широкі повноваження керівнику слідчого підрозділу, який має право в порядку, визначеному законом, втручатися в діяльність слідчого згідно зі ст. 39 КПК. Так, він уповноважений визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування; відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування із власної ініціативи або з ініціативи прокурора за наявності підстав для його відводу або в разі неефективного досудового розслідування, про що виноситься вмотивована постанова; погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення; уживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства [1]. Діяльність слідчого постійно перебуває у процесуальній і службовій залежності. Службова залежність визначається як підпорядкованість керівнику органу досудового розслідування, який безпосередньо визначає спрямованість діяльності слідчого, шляхом надання письмових вказівок. Отже, керівник має неабиякий вплив як у процесуальній, так і в адміністративній сфері. Зокрема, до компетенції начальника слідчого підрозділу належить вирішення низки адміністративних питань стосовно розміру заробітної плати, призначення премій, присвоєння звання та просування по службі, притягнення до дисциплінарної відповідальності або звільнення з роботи.

Крім того, ми виявили достатньо нечітку реґламентацію норми щодо обов'язковості наданих вказівок слідчому від керівника досудового слідства (п. 3 ч. 2 ст. 39 КПК), адже в законі відсутнє посилання на обов'язковий характер даного положення. У свою чергу, якщо провести паралель порівняння з іншими нормами Кодексу, то можна помітити, як у ч. 3 ст. 39 і у ч. 4 ст. 40 КПК встановлено обов'язкове виконання наданих прокурорських доручень і вказівок для слідчого і начальника слідчого підрозділу. Тому через відсутність чіткого визначення закріпленої процесуальної дії законодавець, сам цього не усвідомлюючи, надав можливість розмірковувати про декларативність зазначеного припису, який може мати рекомендаційний характер для слідчого. Натомість у науково-практичному коментарі до ст. 39 КПК зазначається, що письмові вказівки начальника слідчого підрозділу є обов'язковими до виконання, як і вказівки та рішення прокурора [3]. Про обов'язковість даної норми говориться в п. 5.6 наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України», де закріплюється безумовне їх виконання, якщо вони не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, які надані в межах їхньої компетенції і в установленій законодавством формі [4]. Тож, щоб не поставало проблемних питань стосовно визначення характеру правового припису ані для слідчого, ані для інших посадових осіб, уважаємо доцільним більш детальне законодавцю реґламентувати зміст прописаної норми у КПК.

Неабияку роль у кримінальному провадженні відіграє прокурор. Він не тільки виступає державним обвинувачем у суді, але і володіє найбільшими важелями впливу на діяльність слідчого, оскільки уповноважений здійснювати процесуальне керівництво і нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (ч. 2 ст. 36 КПК). З огляду на завдання і засади кримінального провадження, кримінально-процесуальні функції та повноваження владних суб'єктів досудового розслідування, можна сказати, що прокурор є тим суб'єктом, який прямо впливає на перебіг досудового слідства та визначає вектор розвитку справи. Наділивши прокурора величезним багажем процесуального впливу, законодавець фактично обмежив процесуальну самостійність та незалежність слідчого. Відповідно до ч. 4 ст. 40 КПК, слідчий зобов'язаний виконувати письмові доручення та вказівки прокурора під правовим тиском на нього у формі передбаченої відповідальності. На нашу думку, такі умови прямої залежності повноважень слідчого від рішень прокурора призводять до значного звуження його процесуального статусу і затягування досудового слідства.

Нині спостерігається позитивне зрушення в законодавстві України в бік зміцнення правової позиції слідчого, прикладом цього слугує декриміналізація норми ст. 381–1 Криміналь-

ного кодексу, якою передбачалась відповідальність слідчого за невиконання законних письмових вказівок прокурора [5]. Додатковою позитивною складовою частиною у процесі здійснення розслідування є надання права слідчому оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність прокурора (ст. 311 КПК). Унаслідок поданої скарги протягом трьох днів здійснюється її розгляд службовцем прокуратури вищого рівня, вона може бути залишена без задоволення чи оскаржувані рішення чи діяння можуть бути цілком або частково визнані незаконними. Ми погоджуємося з думкою О.Г. Яновської, яка переконана, що надання зазначеного права є суттєвою гарантією щодо посилення процесуальної незалежності слідчого під час провадження досудового розслідування [6, с. 662]. На жаль, оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора за ч. 3 ст. 312 КПК не зупиняє їх виконання, у такому разі слідчий, усупереч своїм внутрішнім переконанням, повинен усе одно виконувати розпорядження прокурора, навіть під час оскарження ним суперечливих рішень і дій, які надані йому прокурором. Відповідно до цього дана норма знов таки призводить до звуження процесуальної самостійності та незалежності слідчого, тому ми пропонуємо виключити зазначене положення із КПК.

На перший погляд законодавець у чинному КПК наділяє слідчого широким переліком повноважень щодо визначення напряму досудового розслідування, однак це не так, оскільки подальше провадження справи у практичній площині просто неможливе без відповідного погодження дій слідчого із прокурором або керівником слідчого підрозділу – це унеможливлює будь-яку самостійну діяльність слідчого у кримінальному провадженні [11]. Більшість норм КПК навіть не надають йому права одноосібно оскаржувати рішення прокурора щодо погодження тих чи інших процесуальних дій. У сучасному КПК міститься норма (ч. 3 ст. 40 КПК), яка закріплює право слідчого звернутися до керівника органу досудового розслідування, у разі відмови прокурора в погодженні його клопотання, щодо ініціювання розгляду порушених у ньому питань, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд зазначених питань перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні [1]. У такому разі ми можемо спостерігати зайву ланку у процесі оскарження слідчим процесуальних дій, що виступає однією з ознак формалізму, адже вона не реалізує принцип ефективного втілення законів у життя. Вартоакцентувати увагу на вислові: «за необхідності ініціює розгляд питань», тобто керівник слідчого підрозділу за власним розсудом вирішує, підтримувати думку слідчого чи ні, що також обмежує процесуальну самостійність та незалежність слідчого.

Уважаємо доцільним скасувати це положення у КПК та передбачити право слідчого самостійно оскаржувати протягом встановлених законом строків до прокуратури вищого рівня відмову прокурора в погодженні клопотання щодо ініціювання відповідних процесуальних дій, поданого йому слідчим. Також, спираючись на вищенаведені доводи, пропонуємо обмежити процесуальний вплив на слідчого з боку керівника органу досудового розслідування, залишити йому організаційні функції, а за прокурором визначити право здійснювати нагляд за дотриманням законів під час кримінального провадження, вилучити із КПК норми щодо процесуального керівництва.

З ухваленням Конституції України 28 червня 1996 р. (далі – КУ) були визначені основні засади судочинства у ст. 129 Основного закону держави. У зв'язку із чим п. 3 ч. 1 ст. 129 КУ натепер закріплює принцип змагальності сторін та свободу в наданні ними суду своїх доказів, у доведенні перед судом їхньої переконливості [7]. Отже, сторони під час судового розгляду кримінальної справи наділені рівними правами на реалізацію їхніх процесуальних прав, сторони обвинувачення і захисту на законних підставах беруть участь у процесі доказування на засадах змагальності. Сучасний КПК підтримує зазначений принцип, намагається поширити його не тільки на судову стадію розгляду справи, але й на все кримінальне провадження, починаючи з досудового розслідування. На нашу думку, такий підхід є виправданим та містить головні ознаки демократичної держави, адже обидві сторони у процесі кримінального провадження повинні мати однаково рівні умови щодо подання відповідних клопотань або доказів, які водночас можуть виправдати підозрюваного чи, навпаки, обтяжити його відповідальність. Незважаючи на те, що законодавець регламентував принцип змагальності у ст. 22 КПК, його реалізація на практиці є неможливою, оскільки слідчий не володіє достатнім обсягом процесуальної самостійності та незалежності від впливу прокурора, адже під час здійснення своїх повноважень слідчий більш наближений до сторони обвинувачення. Ми підтримуємо думку Б.В. Романюка, який наголошує на тому, що слідчий не повинен бути представником жодної зі сторін у змагальному процесі для забезпечення демократичного відправлення правосуддя [8, с. 134–135]. Самостійність слідчого щодо певних процесуальних дій має вирішальне значення для об'єктивного та неупередженого

вирішення справи, він повинен бути незалежним від сторін захисту й обвинувачення, займати нейтральну позицію щодо обох сторін для досягнення всебічного і повного вирішення справи, утвердження справедливості. На жаль, як свідчить практика, закріплений принцип не може функціонувати достатньою мірою, оскільки, незважаючи на прописану рівність прав сторін у змагальному процесі, сторона захисту і сторона обвинувачення фактично є нерівноправними [10]. Беручи до уваги те, що прокурор здійснює чималий вплив на діяльність слідчого, безпосередньо визначає напрям розвитку досудового розслідування та здійснює процесуальне керівництво, це відносить слідчого до сторони обвинувачення. Розпорядження прокурора є обов'язковими до виконання, тоді як сторона захисту перебуває в нерівному правовому становищі щодо збирання та подання доказів слідчому.

Якщо провести порівняння сучасного КПК та Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., то можна простежити, що останній забезпечував слідчого широким переліком повноважень, гарантував його процесуальну самостійність і незалежність, на відміну від КПК 2012 р. На нашу думку, у Кримінально-процесуальному кодексі 1960 р. правила інституту самостійності слідчого були значно краще сформульовані та послідовно викладені порівняно із сучасним. Так, у ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу 1960 р. закріплено великий обсяг прав слідчого: під час досудового розслідування він мав право самостійно ухвалювати всі рішення про спрямування слідства і про провадження слідчих дій, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди від суду (судді) або прокурора, і ніс повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення [9]. Слідчий був наділений процесуальною самостійністю щодо вирішення питання про притягнення особи як обвинуваченого, кваліфікації злочину, обсягу обвинувачення, закриття справи та направлення її до суду. Згідно із ч. 2 ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., слідчий, у разі його незгоди із вказівками прокурора, мав право не виконувати надані розпорядження, у такому разі він подавав справу вищому прокуророві з письмовим викладом своїх заперечень. Якщо прокурор вищого рівня підтримував позицію слідчого, він скасовував вказівки нижчого прокурора, якщо ні, то доручав провадження слідства в цій справі іншому слідчому. Тож, можна стверджувати, що наведені положення слугували гарантією невтручання прокурора в діяльність слідчого, захищали його процесуальну самостійність і незалежність упродовж усього досудового слідства. Додатковим підтвердженням значної правової свободи в реалізації слідчим своїх повноважень слугує норма ч. 3 ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., відповідно до якої слідчий мав право давати органам дізнання обов'язкові до виконання доручення і вказівки про провадження розшукових та слідчих дій, вимагати від органів дізнання допомоги у провадженні окремих слідчих дій [9]. У чинному КПК міститься регламентація норми (ст. 40 КПК) про повноваження слідчого під час кримінального провадження, яка здебільшого ставить у пряму процесуальну залежність його від рішень прокурора, що унеможливлює самостійну діяльність слідчого в досудовому розслідуванні порівняно зі старим Кодексом. Також варто згадати ст. 23–1 Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., яка надавала право слідчому від свого імені вносити відповідні подання до державних органів, громадських організацій або посадових осіб про вжиття заходів для усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину [9].

Тому, керуючись положеннями ч. 1 ст. 23–1, ст. ст. 67, 114 Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., можна зробити висновок, що законодавець повинен приділити більшу увагу попереднім нормам Кодексу, які наділяли слідчого повноцінною процесуальною самостійністю та незалежністю, оскільки позитивний досвід, набутий і апробований роками, несе в собі чималу змістовність і значущість для національного законодавства, яке формувалося у специфічних для української нації умовах державотворення. Це є беззаперечним фактом, оскільки впровадження будь-яких нових приписів або нормативно-процесуальних актів не повинно суперечити головним історичним аспектам розвитку нашої держави, воно має відповідати рівню правової розвиненості держави і правової освіченості її населення. Згідно із цим ми наполягаємо на тому, щоб приділити більшу увагу позитивному досвіду Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., синтезувати його із чинними нормами КПК, що дозволить посилити правову незалежність і самостійність слідчого.

Висновки. Проблематика досліджуваного в нашій роботі питання полягає в тому, що прокурор є досить віддаленим від безпосереднього процесу збирання, перевірки й оцінки доказів, у якому домінує слідчий. У даному разі прокурор здійснює опосередковане керівництво процесом кримінально-процесуального доказування, що може призвести до поширення слідчих помилок під час досудового розслідування. Віддалене процесуальне керівництво прокурора закладає підвалини негативного впливу на якість кримінального провадження та виконання завдань кримі-

нально-правової політики загалом. Тому нагальним питанням чинного КПК України натепер є надання достатнього обсягу процесуальної самостійності та незалежності слідчому, посилення його правового статусу у процесі виконання своїх повноважень, закріплення керівної ролі слідчого у провадженні досудового розслідування.

Варто наголосити, що в нашій статті ми не маємо наміру говорити про необхідність відсторонення від досудового розслідування всіх органів контролю, які здійснюють нагляд за законним провадженням досудового слідства, однак ми вважаємо, що такий надмірний вплив низки посадових осіб на діяльність слідчого повинен бути зведений до мінімуму. У зв'язку з викладеним у нашій роботі ми пропонуємо такий шлях вирішення зазначених проблем:

– надати слідчому окремий статус, передбачити його фактичну процесуальну самостійність і незалежність, яка полягатиме в наданому слідчому праві вирішувати основні питання про спрямування досудового розслідування одноосібно: щодо повідомлення особі про підозру, складання обвинувального акта, про кваліфікацію кримінального правопорушення, про форму провадження досудового розслідування, підстави його закінчення та направлення справи до судового розгляду;

– передбачити механізм правового впливу у виді юридичної відповідальності (наприклад, адміністративної) для фізичних, юридичних, службових та інших осіб, перелік яких наведений у ч. 5 ст. 40 КПК, за невиконання законних вимог чи постанов слідчого під час провадження ним слідчих дій;

– зменшити процесуальний вплив керівника органу досудового розслідування на слідчого шляхом обмеження його повноважень, залишити за ним організаційні питання забезпечення кримінального провадження;

– визначити чітку регламентацію п. 3 ч. 2 ст. 39 КПК стосовно письмових вказівок керівника органу досудового розслідування, що дозволить встановити характер даного положення щодо його виконання. Відповідно до цього пропонуємо законодавцю після слів «письмові вказівки» доповнити норму словами: «що мають для слідчого обов'язковий характер»;

– зменшити процесуальний вплив прокурора на діяльність слідчого шляхом виключення із КПК положення ч. 2 ст. 36 щодо процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, залишити за ним право здійснювати нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування;

– перейняти позитивний досвід Кримінально-процесуального кодексу 1960 р., який надавав достатній обсяг правової свободи слідчому щодо права не виконувати певні розпорядження прокурора за власним розсудом, спираючись на власне внутрішнє переконання, маючи можливість письмово викладати свої заперечення прокурору вищого рівня. Тому законодавцю варто приділити більшу увагу попередньому механізму співпраці слідчого із прокурором, який гарантував процесуальну самостійність та незалежність слідчому;

– з метою поширення принципу змагальності на стадію досудового розслідування та реалізації даного принципу на практиці пропонуємо закріпити в законі обов'язок слідчого всебічно, повно, об'єктивно і неупереджено збирати як обвинувальні, так і виправдувальні докази, рівнозначно долучати до справи докази, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073–X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

3. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України (актуальний). *Мего-Інфо – юридичний портал № 1.* URL: http://mego.info.

4. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС від 6 липня 2017 р. № 570. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14.

6. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ, 2012. 1224 с.

7. Конституція України : офіційний текст. Київ : КМ, 2018. 96 с.

8. Романюк Б.В. Спадковість та новизна у процесі формування кримінального судочинства стосовно процесуальної незалежності слідчого. *Кримінальний процес України в контексті*

європейських стандартів судочинства : матеріали Науково-практичної конференції, м. Київ, 7 грудня 2007 р. Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2008. С. 134–135.

9. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР від 28 грудня 1960 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0007.html.

10. Маркуш М.А. Принцип змагальності у кримінальному процесі України. Харків, 2006. 208 с.

11. Татаров О.Ю. Процесуальний статус слідчого та шляхи його вдосконалення. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ.* 2010. Вип. 4 (71). С. 115–127.

12. Скрябін О.М., Криворучко Д.І. Процесуальна незалежність слідчого: проблеми теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2014. № 3. С. 253.

13. Ляш А.О., Баулін О.В. Процесуальна самостійність незалежність слідчого за новим КПК України. *Часопис Академії адвокатури України.* 2013. № 18 (1). С. 1–6.

14. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : науково-практичний посібник. Київ, 2009. 64 с.

15. Зеленюх О.В. Правовий статус та повноваження слідчого за новим КПК України. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.1). С. 147–151.